

Bruksela, dnia 27.5.2021 r.
COM(2021) 261 final

**SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO, RADY,
EUROPEJSKIEGO KOMITETU EKONOMICZNO-SPOŁECZNEGO I KOMITETU
REGIONÓW**

Postępy we wdrażaniu inicjatywy UE na rzecz owadów zapylających

1. WPROWADZENIE: INICJATYWA UE NA RZECZ OWADÓW ZAPYLAJĄCYCH

W ostatnich dziesięcioleciach nastąpił w Europie gwałtowny spadek liczebności i różnorodności europejskich dzikich owadów zapylających, takich jak pszczoły, motyle, bzygi i ćmy. Wiele gatunków znajduje się również na skraju wyginięcia. Zgodnie z Europejską czerwoną listą¹ ok. 1 z 3 gatunków pszczół i motyli ma malejącą populację, a ok. 1 z 10 gatunków jest zagrożonych wyginięciem.

Utrata dzikich owadów zapylających daje poważne powody do obaw. A to dlatego, że ok. 80 % gatunków uprawnych i gatunków dzikich roślin kwitnących w UE jest zależnych, przynajmniej częściowo, od zapylania przez zwierzęta. Bez owadów zapylających zmalałaby liczebność wielu gatunków roślin, a ostatecznie gatunki te by wyginęły. Stanowiłoby to zagrożenie dla przetrwania środowiska, dla dobrostanu człowieka i dla gospodarki. Wartość rocznej produkcji rolnej w UE bezpośrednio zależnej od owadów zapylających wynosi ok. 3,7 mld EUR². W dostępnych szacunkach nie uwzględnia się jednak zapylania przez zwierzęta dzikich roślin ani wkładu, jaki owady zapylające wnoszą w kwestii bezpieczeństwa żywienia i zdrowia ludzi.

W czerwcu 2018 r. Komisja przyjęła inicjatywę UE na rzecz owadów zapylających³ („inicjatywa”). Inicjatywa stanowi pierwsze ramy UE służące przeciwdziałaniu spadkowi liczebności dzikich owadów zapylających⁴. Cieszy się ona dużym poparciem wśród grup zainteresowanych stron⁵.

W inicjatywie określono cele długoterminowe do 2030 r., które obejmowały: wytworzenie wiedzy na temat problemu, w oparciu o którą można podjąć działania; przeciwdziałanie głównym znanym przyczynom problemu; promowanie współpracy zainteresowanych stron oraz zaangażowanie ogółu społeczeństwa. Aby UE znalazła się na właściwej ścieżce, w inicjatywie określono 10 działań i 31 poddziałań, które mają być realizowane w perspektywie krótko- i średnioterminowej.

Działania służyły wspieraniu zintegrowanego podejścia do rozwiązania problemu oraz skuteczniejszego wykorzystania istniejących narzędzi i środków politycznych. Skupiały się przede wszystkim na większym uwzględnianiu celów dotyczących ochrony owadów zapylających w różnych sektorowych strategiach politycznych UE, w tym w ramach: polityki w dziedzinie środowiska i zdrowia (w szczególności dyrektywy ptasiej i siedliskowej oraz prawodawstwa UE w sprawie pestycydów); wspólnej polityki rolnej (WPR) oraz polityki dotyczącej badań i innowacyjności.

Zarówno Parlament Europejski⁶, jak i Rada⁷ z zadowoleniem przyjęły inicjatywę, podkreśliły znaczenie owadów zapylających i wezwały do wprowadzenia skutecznych środków

¹ <https://ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/redlist>

² Unia Europejska, Europejska Agencja Środowiska, „Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA)” [„Rozliczanie ekosystemów i usług ekosystemowych w Unii Europejskiej (INCA)”], Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2021 r. (w druku).

³ COM(2018) 395 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52018DC0395>

⁴ Zwierzęta zapylające występujące w Europie to głównie owady, w tym dzikie pszczoły, bzygi, motyle i ćmy.

⁵ https://www.acceptance.ec.europa.eu/environment/nature/conservation/species/pollinators/documents/EU_pollinators_summary_public_consultation.pdf

⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0104_PL.html

⁷ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12948-2018-INIT/pl/pdf>

zapobiegających spadkowi ich liczebności. Dnia 9 lipca 2020 r. Europejski Trybunał Obrachunkowy opublikował sprawozdanie specjalne⁸ w sprawie działań UE zmierzających do ochrony dzikich owadów zapylających („sprawozdanie ETO”). W sprawozdaniu ETO zidentyfikowano luki w kluczowych kierunkach polityki unijnej dotyczących głównych zagrożeń dla dzikich owadów zapylających i zalecono, aby Komisja oceniła potrzebę włączenia konkretnych działań mających na celu zniwelowanie zagrożeń, których obecnie nie uwzględniono w inicjatywie. W sprawozdaniu tym zwrócono również uwagę, że konieczne są lepiej zintegrowane działania służące ochronie dzikich owadów zapylających w ramach polityki UE dotyczącej ochrony bioróżnorodności i rolnictwa oraz poprawa stanu ochrony dzikich owadów zapylających w ramach procesu oceny ryzyka dotyczącego pestycydów. W swoich konkluzjach z dnia 17 grudnia 2020 r.⁹ Rada z zadowoleniem przyjęła zalecenia Europejskiego Trybunału Obrachunkowego i przyjęła do wiadomości pilny charakter potrzeby wzmocnienia ram działania UE na rzecz owadów zapylających.

Dnia 20 maja 2020 r. Komisja przyjęła unijną strategię na rzecz bioróżnorodności 2030¹⁰ i strategię „od pola do stołu”¹¹, z których obie stanowią inicjatywy przewodnie w ramach Europejskiego Zielonego Ładu. Strategie te posłużą wzmożeniu działań mających na celu odwrócenie tendencji spadku liczebności owadów zapylających dzięki ujętym w nich zobowiązaniom i celom dotyczącym ochrony przyrody oraz planu odbudowy zasobów przyrodniczych. Wraz z nową strategią UE w zakresie przystosowania do zmiany klimatu¹² i ambitniejszymi celami dotyczącymi zarówno neutralności klimatycznej, jak i dążenia do osiągnięcia zerowego poziomu emisji zanieczyszczeń strategie te pomogą w przeciwdziałaniu głównym zagrożeniom dla dzikich owadów zapylających, takim jak: zmiana użytkowania gruntów; intensywna gospodarka rolna i stosowanie pestycydów; zanieczyszczenie środowiska; inwazyjne gatunki obce oraz zmiana klimatu.

W niniejszym sprawozdaniu dokonano oceny postępów w realizacji wszystkich działań ujętych w inicjatywie. Opiera się ono na licznych źródłach, m.in. na wynikach oceny strategii politycznych, unijnych sprawozdaniach i publikacjach oraz szczegółowych badaniach. Uwzględniono w nim również oficjalne informacje zwrotne otrzymane od Parlamentu Europejskiego, Rady i Europejskiego Trybunału Obrachunkowego.

2. 10 DZIAŁAŃ – PODSUMOWANIE POSTĘPÓW

2.1. Działanie 1: wsparcie monitorowania i oceny

Z obecnej wiedzy wyraźnie wynika, że następuje alarmujący spadek liczebności dzikich owadów zapylających uzasadniający podjęcie zdecydowanego działania. Wciąż istnieją jeszcze jednak znaczne luki w danych i informacjach na temat stanu owadów zapylających, przyczyn spadku ich liczebności oraz wpływu tego spadku na środowisko i dobrostan ludzi.

W czerwcu 2019 r. Komisja powierzyła grupie ekspertów zajmujących się owadami zapylającymi opracowanie wniosku w sprawie ogólnounijnego systemu monitorowania owadów

⁸ Sprawozdanie specjalne 15/2020, <https://www.eca.europa.eu/pl/Pages/DocItem.aspx?did=54200>

⁹ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14168-2020-INIT/pl/pdf>

¹⁰ COM(2020) 380 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0380>

¹¹ COM(2020) 381 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

¹² COM(2021)82 final, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=COM:2021:82:FIN>

zapyłających w terenie, który dostarczyłby rzetelnych informacji na temat stanu populacji owadów zapyłających w państwach członkowskich i tendencji w tym zakresie (działanie 1A). W celu zapewnienia zaangażowania państw członkowskich w ten proces i terminowego przekazywania przez nie informacji Komisja przeprowadziła konsultacje z krajowymi organami ds. środowiska i rolnictwa, w tym w postaci specjalnych warsztatów. We wniosku ekspertów¹³ opublikowanym w styczniu 2021 r. przedstawiono kompleksową metodykę systemu monitorowania oraz zestaw wskaźników dotyczących polityki. W kolejnym kroku Komisja będzie ściśle współpracować z państwami członkowskimi nad dopracowaniem wniosku i wprowadzeniem go w życie oraz nad budowaniem zdolności w celu wdrożenia systemu w praktyce.

Dane uzyskane w ramach ogólnounijnego systemu monitorowania owadów zapyłających będą miały zasadnicze znaczenie w odniesieniu do: (i) opracowywania i realizowania skutecznych działań w zakresie ochrony; (ii) mapowania obszarów priorytetowych na potrzeby rozmieszczenia tych działań; oraz (iii) oceny wpływu tych działań. Dane te posłużą również jako podstawa do utworzenia Europejskiej czerwonej listy, umożliwiając rzetelną ocenę stanu ochrony poszczególnych gatunków owadów zapyłających w perspektywie długoterminowej. W grudniu 2018 r. Komisja rozpoczęła pracę nad Europejską czerwoną listą bzygów¹⁴ (działanie 1B), którą spodziewa się ukończyć w czerwcu 2022 r. W kwietniu 2021 r. Komisja rozpoczęła pracę nad Europejską czerwoną listą ciem¹⁵.

Szczególne znaczenie dla ochrony owadów zapyłających mają obszary chronione. W czerwcu 2020 r. Europejska Agencja Środowiska i jej Europejskie Centrum Tematyczne ds. Różnorodności Biologicznej opublikowały sprawozdanie, w którym oceniły znaczenie typów siedlisk wymienionych w załączniku I do dyrektywy siedliskowej w odniesieniu do owadów zapyłających¹⁶. Umożliwiło to ocenę stanu ochrony chronionych siedlisk owadów zapyłających w oparciu o sprawozdania przedkładane przez państwa członkowskie¹⁷ (działanie 1C). W ostatnim raporcie EEA pt. „Stan przyrody” wykazano, że stan owadów zapyłających daje powody do poważnych obaw^{18,19}.

Komisja prowadzi również prace nad uzupełnieniem luk w danych i informacjach na temat zagrożeń dla różnych gatunków owadów zapyłających, mianowicie degradacji siedlisk i stosowania pestycydów. Komisja prowadzi obecnie projekt pilotażowy systemu monitorowania w terenie dotyczącego bioróżnorodności na terenach rolnych²⁰ oraz przygotowuje moduł badania LUCAS²¹ dotyczący użytków zielonych w ramach badania LUCAS 2022, po udanym przeprowadzeniu projektu pilotażowego w 2018 r. Komisja prowadzi również projekt

¹³ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC122225>

¹⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/European+Red+List+of+Hoverflies>

¹⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/European+Red+List+of+Moths>

¹⁶ <https://www.eionet.europa.eu/etcs/etc-bd/products/etc-bd-reports/etc-bd-technical-paper-1-2020-report-for-a-list-of-annex-i-habitat-types-important-for-pollinators>

¹⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/knowledge/rep_habitats

¹⁸ <https://www.eea.europa.eu/publications/state-of-nature-in-the-eu-2020>

¹⁹ https://tableau.discomap.eea.europa.eu/t/Natureonline/views/SONpollinators/Storypollinators?%3AisGuestRedirectFromVizportal=y&%3Adisplay_count=n&%3AshowAppBanner=false&%3Aorigin=viz_share_link&%3AshowVizHome=n&%3Aembed=y

²⁰ Europejski monitoring bioróżnorodności na obszarach rolniczych (EMBAL – European monitoring of biodiversity in agricultural landscapes), <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Data+and+information>

²¹ <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lucas>

pilotażowy innowacyjnego systemu wykorzystującego pszczoły miodne do monitorowania obecności pestycydów w środowisku²² (działanie 1D). W 2022 r., po zakończeniu projektu pilotażowego, nastąpi pełne wdrożenie systemu przy pomocy działania przygotowawczego Parlamentu Europejskiego²³.

W październiku 2020 r. Komisja opublikowała wyniki ogólnounijnej oceny ekosystemu²⁴ (działanie 1E). W analizie wykorzystano dostępne obecnie dane i informacje na temat owadów zapylających i ich siedlisk, aby ocenić warunki zapylania przez zwierzęta w UE. Zgodnie z wynikami na 50 % gruntów, na których znajdują się uprawy zależne od owadów zapylających, występuje deficyt zapylania. Jednym z najlepszych sposobów zaradzenia deficytowi zapylania byłoby odtwarzanie ekosystemów przy wsparciu polityki rolnej.

Komisja opracowała również „rozliczenie” w zakresie zapylania²⁵ (działanie 1E), z którego wynika, że wartość gospodarcza owadów zapylających dla produkcji roślinnej w UE wynosi ok. 3,7 mld EUR rocznie²⁶. Rozliczenie można zastosować, aby ocenić, w jaki sposób spadek liczebności populacji owadów zapylających wpływa na produkcję rolną oraz przywóz i wywóz produktów rolnych²⁷.

2.2. Działanie 2: wsparcie badań naukowych i innowacji

Komisja nieprzerwanie wspierała badania podstawowe i stosowane dotyczące owadów zapylających w ramach unijnego programu ramowego w zakresie badań naukowych i innowacji, aby wypełnić luki w wiedzy i wspierać skuteczniejsze i zorientowane na wyniki działania w zakresie ochrony²⁸ (działanie 2A).

Po przyjęciu inicjatywy Komisja włączyła do programu prac „Horyzont 2020” na lata 2018–2020 specjalny temat poświęcony owadom zapylającym. Temat ten ma na celu opracowanie narzędzi, wytycznych i metod skutoczniejszego łagodzenia przyczyn i skutków spadku liczebności dzikich owadów zapylających²⁹. Zgodnie z oczekiwaniami badanie to ma się rozpocząć we wrześniu 2021 r. W ramach sieci BiodivERsA³⁰ rozpoczęto projekty dotyczące owadów zapylających, których celem jest poprawa zrozumienia interakcji między różnymi czynnikami wpływającymi na spadek liczebności owadów zapylających³¹ oraz modelowanie scenariuszy dotyczących bioróżnorodności owadów zapylających i usług ekosystemowych w odniesieniu do zapylania³². Ponadto wspierano doskonałość w badaniach dotyczących

²² Projekt Insignia, <https://www.insignia-bee.eu>

²³ Więcej informacji na temat działań przygotowawczych Parlamentu Europejskiego znajduje się pod adresem: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/640130/EPRS_ATA\(2019\)640130_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/640130/EPRS_ATA(2019)640130_EN.pdf)

²⁴ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120383>

²⁵ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC117072>

²⁶ Unia Europejska, Europejska Agencja Środowiska, „Accounting for ecosystems and their services in the European Union (INCA)” [„Rozliczanie ekosystemów i usług ekosystemowych w Unii Europejskiej (INCA)”], Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg 2021 r. (w druku).

²⁷ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC120571>

²⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Research+and+innovation>

²⁹ SC5-32-2020, <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/topic-details/sc5-32-2020>

³⁰ Program ERA-NET COFUND w ramach programu „Horyzont 2020” na rzecz promowania paneuropejskich badań dotyczących bioróżnorodności i usług ekosystemowych, <https://www.biodiversa.org>

³¹ Projekt VOODOO, <https://www.biodiversa.org/1777/download>

³² Projekt OBServ, <https://www.biodiversa.org/1635/download>

owadów zapylających za pośrednictwem indywidualnych dotacji i dofinansowań w ramach Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych³³ i działań „Maria Skłodowska-Curie”³⁴. Wspomniane dotacje i dofinansowania przyznano wybitnym naukowcom badającym nieodłączne ekologiczne powiązanie między owadami zapylającymi a roślinami oraz znaczenie tego powiązania dla funkcjonowania ekosystemu i produkcji żywności³⁵.

Wiedza zdobyta w toku badań naukowych będzie miała duże znaczenie przy podejmowaniu decyzji. W ramach mechanizmu EKLIPSE³⁶ przeprowadzono projekt, w którym oceniono obecny stan wiedzy dotyczący tego, w jaki sposób pestycydy i nawozy wpływają na środki ochrony owadów zapylających na gruntach rolnych, aby na podstawie zdobytych informacji opracować wytyczne dotyczące najlepszych praktyk³⁷. Ponadto europejskie partnerstwo innowacyjne³⁸ na rzecz rolnictwa wsparło oddolną interaktywną innowację dotyczącą przyjaznego owadom zapylającym zarządzania gruntami rolnymi³⁹ (działanie 2B).

Komisja dąży do wzmocnienia swojego wsparcia na rzecz badań naukowych dotyczących owadów zapylających w kolejnym programie ramowym „Horyzont Europa”. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w pierwszym planie strategicznym programu⁴⁰ i we wniosku w sprawie pierwszego programu prac „Horyzont Europa” (2021/2022)⁴¹ (działanie 2C). Szereg tematów zaproponowanych w ramach programu „Horyzont Europa” ma na celu wspieranie: (i) opracowywania narzędzi służących badaniu owadów zapylających (np. narzędzi służących do taksonomii integratywnej, w tym barkodowania DNA i uczenia maszynowego); (ii) budowania zdolności i tworzenia sieci kontaktów wśród ekspertów; oraz (iii) przejścia na dużą skalę na przyjazne owadom zapylającym zarządzanie krajobrazem kulturowym i rolniczym. Ponadto projekt wniosku w sprawie europejskiego partnerstwa na rzecz bioróżnorodności⁴² ma na celu wspieranie systemów monitorowania bioróżnorodności. Wsparcie będzie również miało zasadnicze znaczenie dla wdrażania unijnego systemu monitorowania owadów zapylających.

2.3. Działanie 3: ułatwianie wymiany wiedzy i dostępu do danych

Wytworzenie wiedzy, w oparciu o którą można podjąć działania, wymaga uzupełnienia znanych luk w danych, jak określono w ramach działań 1 i 2. Wymaga ono jednak również lepszego wykorzystania dostępnych danych i informacji.

³³ DrivenByPollinators <https://cordis.europa.eu/project/id/819374/pl>

³⁴ Na przykład DEF POLL <https://cordis.europa.eu/project/id/798954/pl>

³⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Horizon+2020>

³⁶ EKLIPSE to mechanizm służący wspieraniu podejmowania lepszych decyzji w sprawie środowiska opartego na najlepszej dostępnej wiedzy, <https://www.eclipse-mechanism.eu>

³⁷ https://www.eclipse-mechanism.eu/pollinators_request

³⁸ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/european-innovation-partnership-agricultural>

³⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Bottom-up+innovation>

⁴⁰ https://ec.europa.eu/research/pdf/horizon-europe/ec_rtd_orientations-towards-the-strategic-planning.pdf

⁴¹ https://ec.europa.eu/info/horizon-europe/commissions-proposal-horizon-europe_en#the-commissions-proposal-for-horizon-europe

⁴² Europejskie partnerstwo w ramach programu „Horyzont Europa” „Rescuing Biodiversity to Safeguard Life on Earth” [„Ratowanie bioróżnorodności w celu ochrony życia na Ziemi”], https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/funding/documents/european_partnership_for_rescuing_biodiversity_to_safeguard_life_on_earth.pdf

W dniu 20 maja 2020 r. Komisja uruchomiła platformę „EU Pollinator Information Hive”⁴³ – portal informacyjny na temat owadów zapylających w UE (działanie 3A). Ta platforma internetowa ułatwia dzielenie się informacjami na temat spadku liczebności owadów zapylających oraz działań podejmowanych w całej UE w celu odwrócenia tej tendencji spadkowej, w tym poprzez inicjatywy współpracy zainteresowanych stron. Portal informacyjny na temat owadów zapylających jest otwarty dla kluczowych podmiotów, takich jak organy publiczne, naukowcy, sektor ochrony przyrody, działacze społeczeństwa obywatelskiego, zarządcy gruntów (w szczególności rolnicy i leśnicy), pszczelarze, ogół społeczeństwa i przedsiębiorcy. Portal informacyjny umożliwia tym podmiotom: (i) wymianę najlepszych praktyk dotyczących starań na rzecz ochrony dzikich owadów zapylających; (ii) uzyskanie wytycznych dotyczących działań na rzecz ochrony i zachowania dzikich owadów zapylających; oraz (iii) znalezienie partnerów do takich działań.

Unijny system monitorowania owadów zapylających i inne inicjatywy w zakresie monitorowania *in situ* opracowane w ramach działania 1 dostarczą bezcennych danych umożliwiających ocenę stanu populacji owadów zapylających i czynników wpływających na spadek ich liczebności. Komisja i Europejska Agencja Środowiska badają obecnie możliwości uwzględnienia informacji uzyskanych w ramach tych systemów w europejskim systemie informacji o różnorodności biologicznej (BISE – Biodiversity Information System for Europe)⁴⁴.

Szczególnie duże znaczenie dla działań w zakresie ochrony owadów zapylających ma udostępnienie istniejących danych na temat użytkowania gruntów. Komisja współpracuje z państwami członkowskimi nad kwestią wymiany, udostępniania i wykorzystywania danych interoperacyjnych, nieosobowych i przestrzennych dostępnych w zintegrowanym systemie zarządzania i kontroli (ZSZiK)⁴⁵ WPR. ZSZiK zawiera potencjalnie wartościowe informacje dotyczące owadów zapylających i usług zapylania, takie jak rozmieszczenie przestrzenne i lokalizacja upraw, praktyki rolne czy środki WPR. Na podstawie dyrektywy INSPIRE⁴⁶ podejmowane są starania zmierzające do harmonizacji i publikowania tych danych w celu ich ponownego wykorzystania (działanie 3B). W 2019 r. Komisja uruchomiła projekt pilotażowy w celu przetestowania przepisów dyrektywy dotyczących wspólnego korzystania z danych i zbadania sposobu, w jaki można wykorzystać tę dyrektywę przy organizacji i wdrożeniu wspólnego korzystania z danych w różnych dziedzinach polityki UE, w tym w ramach ZSZiK.

2.4. Działanie 4: ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk owadów zapylających

Odwrócenie tendencji spadkowej liczebności owadów zapylających zaczyna się od zabezpieczenia najbardziej zagrożonych gatunków owadów zapylających i ich siedlisk, takich jak te podlegające ochronie na podstawie dyrektywy siedliskowej lub uwzględnione na Europejskiej czerwonej liście. Aby poprawić stan ochrony tych gatunków i siedlisk, potrzeba priorytetowego finansowania i skutecznych planów działania.

⁴³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/EU+Pollinator+Information+Hive>

⁴⁴ <https://biodiversity.europa.eu/>

⁴⁵ ZSZiK to zintegrowany system zarządzania i kontroli kwalifikowalności pomocy lub wsparcia w ramach WPR ustanawiany i obsługiwany przez każde z państw członkowskich. Więcej informacji znajduje się na stronie: https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/financing-cap/financial-assurance/managing-payments_pl

⁴⁶ Dyrektywa 2007/2/WE ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE), <https://inspire.ec.europa.eu>

W ramach planu działania na rzecz przyrody, ludzi i gospodarki⁴⁷ Komisja usprawniła wdrażanie dyrektywy siedliskowej dzięki lepszemu niwelowaniu jednego z największych zagrożeń dla owadów zapylających: utraty siedlisk. Komisja opracowała w szczególności plany działania UE dotyczące siedlisk w odniesieniu do dwóch typów siedlisk o szczególnym znaczeniu dla owadów zapylających: półnaturalnych odmian suchych muraw i europejskich suchych wrzosowisk. Oba te typy siedlisk podlegają ochronie na podstawie dyrektywy siedliskowej (działanie 4A). W lipcu 2020 r. Komisja rozpoczęła postępowanie o udzielenie zamówienia na opracowanie trzech planów działania dotyczących gatunków mające na celu ochronę najbardziej zagrożonych gatunków owadów zapylających w UE⁴⁸.

Od 2018 r. znacznie wzmocniono wsparcie na rzecz ochrony owadów zapylających w ramach programu LIFE. W kilku bieżących projektach LIFE ochronę owadów zapylających wskazano jako wyraźny cel. Wspomniane projekty skupiają się na odtwarzaniu siedlisk, poszerzeniu wiedzy i podnoszeniu świadomości w celu poprawy stanu ochrony zagrożonych gatunków motyli. Inne bieżące projekty skupiają się na promocji praktyk rolniczych korzystnych dla owadów zapylających lub owadów w ogólnym ujęciu⁴⁹.

Komisja w dalszym ciągu promuje wnioski na projekty LIFE dotyczące bezkręgowców, w tym owadów zapylających. W czerwcu 2020 r. Komisja zorganizowała seminarium internetowe⁵⁰ w celu omówienia sposobu zwiększenia wsparcia w ramach programu LIFE na rzecz ochrony bezkręgowców, licząc na zachęcenie do składania w przyszłości większej liczby wniosków w tym obszarze. Komisja przedstawiła również końcowe sprawozdanie z badania 20 projektów LIFE dotyczących bezkręgowców, które zawierało zalecenia na użytek przyszłych projektów⁵¹.

W sprawozdaniu ETO wyrażono obawy w związku z brakiem projektów LIFE dotyczących gatunków owadów zapylających, które nie są chronione prawem Unii na podstawie dyrektywy siedliskowej. W wieloletnim programie prac LIFE na lata 2021–2024 Komisja zaproponuje zwiększenie stopy współfinansowania UE na rzecz najbardziej zagrożonych gatunków według Europejskiej czerwonej listy. Pomoże to w promowaniu działań projektowych na rzecz gatunków owadów zapylających, które nie podlegają ochronie prawnej, lecz wciąż są poważnie zagrożone wyginięciem.

Plany działania na rzecz gatunków owadów zapylających i ich siedlisk wymagają kompleksowej i szeroko rozpowszechnionej wiedzy na temat środków ochrony i zarządzania ochroną. Sieć Natura 2000 odgrywa istotną rolę w rozwiązywaniu problemu utraty siedlisk owadów zapylających. W latach 2018 i 2019 Komisja i państwa członkowskie wspierały wymianę wiedzy na temat środków zarządzania i podejść do zarządzania w celu ochrony owadów zapylających^{52,53,54} w ramach procesu biogeograficznego Natura 2000⁵⁵ (działanie 4B).

⁴⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/action_plan

⁴⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Action+plans>

⁴⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/LIFE+programme>

⁵⁰ <https://ec.europa.eu/easme/en/webinar-life-stepping-save-bugs>

⁵¹ https://ec.europa.eu/easme/sites/easme-site/files/life_and_invertebrates_summary_report-final-layout.pdf

⁵² https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/events/continental_annonian_steppic_and_black_sea_regions_seminar_en.htm

⁵³ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/events/atlantic_biogeographical_chalk_grasslands.htm

⁵⁴ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/platform/events/eurasian_grassland_conference.htm

W listopadzie 2019 r. Komisja zorganizowała specjalne warsztaty w celu określenia najlepszych środków zarządzania i podejść do zarządzania w celu ochrony owadów zapylających na obszarach Natura 2000⁵⁶.

Istotnym sposobem lepszego uwzględnienia celów dotyczących ochrony owadów zapylających w zarządzaniu siecią Natura 2000 jest włączenie działań priorytetowych dotyczących najważniejszych siedlisk owadów zapylających do priorytetowych ram działań państw członkowskich⁵⁷. W sprawozdaniu ETO zalecono, aby Komisja zweryfikowała, czy priorytetowe ramy działań uwzględniają wymogi ochrony dzikich owadów zapylających oraz oceniła stosowne działania proponowane przez państwa członkowskie. Komisja: (i) wezwała państwa członkowskie do zapewnienia, aby wymogi te zostały uwzględnione w ich priorytetowych ramach działań; (ii) rozpoczęła w 2018 r. ocenę priorytetowych ram działań i przedstawiła uwagi, aby zachęcać do uwzględniania wymogów dotyczących dzikich owadów zapylających; (iii) będzie kontynuowała te działania w 2021 r. w odniesieniu do pozostałych priorytetowych ram działań (działanie 4C).

Cele w zakresie ochrony przyrody określone w unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030, takie jak zwiększenie powierzchni obszarów prawnie chronionych do 30 % obszarów lądowych, skuteczne zarządzanie tymi obszarami oraz ścisła ochrona co najmniej jednej trzeciej tych obszarów, będą bardzo korzystne dla owadów zapylających, jeżeli zostaną w pełni wdrożone. Ścisła ochrona byłaby szczególnie korzystna dla owadów zapylających zależnych od siedlisk w starodrzewach, np. dla bzygów.

2.5. Działanie 5: poprawa stanu siedlisk owadów zapylających na użytkach rolnych i wokół nich

W 2019 r. Komisja rozpoczęła badanie mające na celu ocenę potencjału WPR na lata 2014–2020 w zakresie ochrony dzikich owadów zapylających. W opublikowanym w listopadzie 2020 r. sprawozdaniu⁵⁸ dokonano przeglądu środków w ramach WPR, które mogą wspierać ochronę lub ją utrudniać. Poprzez analizę przykładów w sześciu państwach członkowskich zilustrowano, jak środki te są wdrażane. Sformułowano również najważniejsze wnioski. Na podstawie tego badania Komisja sformułowała wytyczne dla instytucji zarządzających, rolników i ich doradców dotyczące sposobów zwiększania skuteczności środków w zakresie WPR odnoszących się do owadów zapylających⁵⁹ (działanie 5A).

W 2019 r. Komisja rozpoczęła badanie mające na celu szeroką analizę działań na rzecz owadów zapylających podejmowanych we wszystkich państwach członkowskich⁶⁰, w tym starań podejmowanych na obszarach rolnych (działanie 5B). Z oceny tej wynika, że szereg państw członkowskich stosuje w ramach WPR ukierunkowane działania służące ochronie owadów zapylających. Jest jednak rzeczą oczywistą, że należy znacznie zwiększyć skalę takich starań w całej UE.

⁵⁵ Więcej informacji na temat procesu biogeograficznego Natura 2000 można znaleźć na stronie internetowej:

https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/seminars_en.htm

⁵⁶ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Natura+2000+workshop+Nov+2019>

⁵⁷ https://ec.europa.eu/environment/nature/natura2000/financing/index_en.htm

⁵⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Agriculture>

⁵⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Farmers>

⁶⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Actions+in+my+country>

W lutym 2020 r. Komisja zorganizowała dużą konferencję dla zainteresowanych stron⁶¹, aby podzielić się wnioskami ze wspomnianych powyżej badań Komisji, uzupełnić je i omówić sposób lepszego uwzględnienia celów dotyczących ochrony owadów zapylających w planach strategicznych WPR na lata 2021–2027 (działanie 5C).

Wniosek Komisji dotyczący przyszłej WPR⁶² zawiera szereg instrumentów i założeń, które państwa członkowskie mogą wykorzystać w swoich planach strategicznych, aby poprawić bioróżnorodność na obszarach rolniczych. W walce ze spadkiem liczebności gatunków owadów zapylających krytyczne znaczenie będą miały trzy czynniki: (i) nowa „zielona architektura” oparta na zwiększonej warunkowości; (ii) ekoprogramy i zobowiązania dotyczące zarządzania środowiskowego; (iii) obowiązkowe ambitniejsze cele w zakresie ochrony środowiska. Te trzy czynniki będą również służyły wspieraniu pozostałych celów unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030, które mają zasadnicze znaczenie dla wspierania krajobrazów rolniczych przyjaznych owadom zapylającym:

- obecność elementów krajobrazu o wysokiej różnorodności na co najmniej 10 % użytków rolnych;
- ograniczenie o 50 % stosowania pestycydów chemicznych i związanego z tym ryzyka;
- ograniczenie o 50 % stosowania bardziej niebezpiecznych pestycydów;
- objęcie co najmniej 25 % gruntów rolnych rolnictwem ekologicznym;
- uzyskanie znacznie wyższego poziomu stosowania praktyk agroekologicznych.

Ponadto w swoich zaleceniach dla państw członkowskich w sprawie ich planów strategicznych dotyczących wspólnej polityki rolnej⁶³ Komisja odniosła się również do szczegółowych celów dotyczących ochrony bioróżnorodności, rozszerzenia usług ekosystemowych oraz ochrony siedlisk i krajobrazów. Oczekuje się, że zalecenia dotyczące tych celów pomogą w zwiększeniu ochrony dzikich owadów zapylających na gruntach rolnych.

W sprawozdaniu ETO zalecono, aby Komisja weryfikowała, czy państwa członkowskie, w stosownych przypadkach, uwzględniają w swoich planach strategicznych praktyki dotyczące zarządzania, które mają znaczny i pozytywny wpływ na dzikie owady zapylające. Proponowany przez państwa członkowskie wybór i projekt interwencji i praktyk w zakresie zarządzania powinien opierać się na analizie ich sytuacji środowiskowej. Analiza taka powinna posłużyć państwom członkowskim do określenia potrzeb – w tym w zakresie ochrony owadów zapylających, jeżeli ma to znaczenie w przypadku danego obszaru – aby uwzględnić je w planach strategicznych. Komisja oceni, czy proponowane interwencje w połączeniu z praktykami w zakresie zarządzania skutecznie przyczyniają się do osiągnięcia celów szczegółowych WPR i zaspokajania szczególnych potrzeb określonych przez państwa członkowskie.

W ramach działania 1 Komisja kontynuowała swoje prace nad opracowaniem w ramach WPR wskaźnika dotyczącego dzikich owadów zapylających w celu włączenia go do ram wykonania i monitorowania, jak tylko uzyska on pełną funkcjonalność. Pełne ukończenie prac nad tym wskaźnikiem zależy od wdrożenia w państwach członkowskich unijnego systemu monitorowania owadów zapylających.

⁶¹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Stakeholder+conference+Feb+2020>

⁶² https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/future-cap_pl

⁶³ COM(2020) 846 final.

2.6. Działanie 6: poprawa stanu siedlisk owadów zapylających na obszarach miejskich i w szerszym kontekście

W 2019 r. Komisja zgromadziła najlepsze praktyki i opracowała wytyczne dotyczące miast przyjaznych owadom zapylającym (działanie 6A). W wytycznych⁶⁴ opublikowanych w styczniu 2020 r. przedstawiła dobre przykłady i zalecenia dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki, decydentów, urbanistów, podmiotów odpowiedzialnych za projekty i zarządców użytkowania gruntów w mniejszych i większych miastach dotyczące sposobów tworzenia środowiska miejskiego sprzyjającego owadom zapylającym.

W październiku 2020 r. Komisja stworzyła specjalny plan działania w sprawie zrównoważonego użytkowania gruntów i rozwiązań opartych na zasobach przyrody⁶⁵ jako część agendy miejskiej dla UE⁶⁶. Opracowane w ramach tego planu działania dotyczące zielonej infrastruktury i bioróżnorodności będą wspierały tworzenie środowiska miejskiego przyjaznego owadom zapylającym. Działania na rzecz owadów zapylających będą dodatkowo wzmacniane w ramach nowej inicjatywy będącej częścią strategii dotyczącej bioróżnorodności „Porozumienie w sprawie zielonego miasta”⁶⁷ i planów zazieleniania obszarów miejskich⁶⁸.

Komisja włączyła również kryteria dotyczące owadów zapylających do formularzy zgłoszeniowych oraz do wytycznych dotyczących przyznawania tytułu Zielonej Stolicy Europy⁶⁹ i nagrody Europejskiego Zielonego Liścia⁷⁰ w ramach wskaźnika „środowisko i bioróżnorodność” (działanie 6A).

Ponadto, aby ułatwić prowadzenie skuteczniejszych działań dotyczących owadów zapylających, Komisja opracowała podejście do określania przydatności obszarów miejskich we wspieraniu owadów zapylających⁷¹. Kilka miast zastosowało to podejście, aby zrozumieć, w jaki sposób można zarządzać miejskimi terenami zielonymi, żeby zwiększyć liczebność populacji owadów zapylających. Komisja będzie szeroko promować to narzędzie wśród władz miejskich.

Zgodnie z priorytetami ujętymi w krajowych i regionalnych programach operacyjnych⁷² działania na rzecz ochrony owadów zapylających – na obszarach miejskich lub w szerszym kontekście – mogą uzyskać finansowanie ze środków w ramach polityki spójności UE. Działając w partnerstwie z europejskim Komitetem Regionów, Komisja zorganizowała w lutym 2020 r. konferencję dla zainteresowanych stron⁷³. Jej celem było zwiększenie świadomości na temat wspomnianych możliwości wśród: (i) instytucji zarządzających; (ii) organów lokalnych i regionalnych; oraz (iii) zainteresowanych stron (działanie 6B). Na konferencji podkreślono liczbę projektów służących ochronie owadów zapylających w całej UE, finansowanych głównie

⁶⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Cities>

⁶⁵ https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/sul-nbs_finalactionplan_2018.pdf

⁶⁶ Agenda miejska jest partnerstwem miast, państw członkowskich, Komisji Europejskiej i zainteresowanych stron, takich jak organizacje pozarządowe lub przedsiębiorstwa.

⁶⁷ https://ec.europa.eu/environment/topics/urban-environment/green-city-accord_en

⁶⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?qid=1590574123338&uri=CELEX:52020DC0380>

⁶⁹ <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital>

⁷⁰ <https://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/europeangreenleaf>

⁷¹ <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC115375>

⁷² https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/funding

⁷³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Stakeholder+conference+Feb+2020>

w ramach programów Europejskiej współpracy terytorialnej (Interreg)⁷⁴. Projekty na rzecz owadów zapylających zyskały również wsparcie w ramach innych programów Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, jak również Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Społecznego.⁷⁵

Komisja propaguje działania dotyczące utrzymania, łączenia i odtwarzania siedlisk owadów zapylających na poziomie krajobrazu za pośrednictwem swoich wytycznych dotyczących zielonej infrastruktury na poziomie UE⁷⁶ oraz wytycznych dotyczących uwzględniania ekosystemów i usług ekosystemowych w procesie decyzyjnym⁷⁷ (działanie 6C).

2.7. Działanie 7: zmniejszenie wpływu stosowania pestycydów na owady zapylające

W 2018 r. Komisja omówiła z państwami członkowskimi możliwość włączenia szczegółowych celów końcowych i środków dotyczących owadów zapylających do zmienionych krajowych planów działania państw członkowskich zgodnie z dyrektywą w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów⁷⁸ (działanie 7A). W drugim sprawozdaniu Komisji z postępów⁷⁹ we wdrażaniu dyrektywy nie koncentrowano się szczególnie na owadach zapylających. Komisja zleciła jednak badanie mające na celu ocenę poziomu włączenia celów lub środków z zakresu ochrony owadów zapylających do krajowych planów działania. Sprawozdanie końcowe z tego badania zostało opublikowane w listopadzie 2020 r. i wykazało niski poziom takiego włączenia. Państwa członkowskie muszą dołożyć większych starań, aby zaostrzyć przepisy dotyczące owadów zapylających przewidziane w krajowych planach działania.

Za pośrednictwem unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności i strategii „od pola do stołu” Komisja zobowiązała się do podjęcia działań mających na celu zmniejszenie ogólnego stosowania pestycydów chemicznych i związanego z tym ryzyka o 50 % oraz zmniejszenie stosowania bardziej niebezpiecznych pestycydów o 50 % do 2030 r. W tym celu Komisja dokona zmian w dyrektywie w sprawie zrównoważonego stosowania pestycydów, udoskonalając przepisy dotyczące integrowanej ochrony roślin, a także będzie promować powszechniejsze stosowanie alternatywnych sposobów ochrony zbiorów przed agrofagami i chorobami, zwłaszcza poprzez plany strategiczne WPR. Środki te będą korzystne dla różnorodności biologicznej ogółem, a w szczególności dla owadów zapylających.

Komisja pracuje nad zapewnieniem, aby ochrona owadów zapylających była brana pod uwagę również przy udzielaniu zezwolenia na wprowadzenie środka ochrony roślin do obrotu zgodnie z przepisami UE z zakresu wprowadzania środków ochrony roślin do obrotu⁸⁰. Komisja współpracowała z państwami członkowskimi, aby zapewnić zatwierdzenie i wdrożenie przez nie wytycznych dotyczących oceny potencjalnego ryzyka dla pszczół (miodnych – *Apis mellifera*, trzmieli – *Bombus spp.* i pszczół samotnic)⁸¹ wynikającego ze stosowania środków ochrony roślin po ich przyjęciu przez Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności (EFSA) w 2013 r. (działanie 7B). Od 2013 r. zdecydowana większość państw członkowskich jednak

⁷⁴ https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/

⁷⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Regions>

⁷⁶ SWD(2019) 193 final.

⁷⁷ SWD(2019) 305 final.

⁷⁸ Dyrektywa 2009/128/WE.

⁷⁹ https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/plant/docs/pesticides_sud_report-act_2020_pl.pdf

⁸⁰ Rozporządzenie (WE) nr 1107/2009.

⁸¹ <https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/3295>

konsekwentnie sprzeciwia się zatwierdzeniu części wytycznych EFSA związanych z toksycznością przewlekłą dla pszczoł. W związku z tym pod koniec 2018 r. Komisja zaproponowała, aby w pierwszej kolejności wdrożyć te części wytycznych, wobec których wyrażono wystarczające poparcie (tj. części odnoszących się do poważnych zagrożeń dla pszczoł miodnych).

W lipcu 2019 r. kwalifikowana większość państw członkowskich zatwierdziła projekt rozporządzenia Komisji zmieniającego jednolite zasady dokonywania oceny środków ochrony roślin i udzielania zezwoleń na ich wprowadzanie do obrotu. Ta zmiana jednolitych zasad była konieczna do wdrożenia części wytycznych poświęconych ostrej toksyczności dla pszczoł miodnych. W październiku 2019 r. Parlament Europejski wyraził jednak sprzeciw⁸² wobec tego projektu rozporządzenia i wezwał Komisję do przedstawienia nowego projektu rozporządzenia obejmującego również wpływ toksyczności przewlekłej i toksyczności dla larw na pszczoły miodne i wpływ ostrej toksyczności na trzmiele. Komisja nie mogła zatem przystąpić do dalszego częściowego wdrażania wytycznych.

W marcu 2019 r. Komisja upoważniła EFSA⁸³ do przeprowadzenia przeglądu wytycznych w świetle nowej wiedzy naukowej, która została zdobyta po 2013 r. Komisja zamierzała opracować wytyczne zawierające najbardziej aktualne metodyki przeprowadzania oceny ryzyka zarówno w odniesieniu do pszczoł hodowlanych, jak i dzikich. Przegląd jest w trakcie realizacji⁸⁴ i ma się zakończyć w 2021 r. Następnie Komisja będzie dążyć do zatwierdzenia całości wytycznych⁸⁵.

W sprawozdaniu ETO wezwano Komisję, aby: (i) rozszerzyła zabezpieczenia wynikające z oceny ryzyka na reprezentatywną grupę gatunków dzikich owadów zapylających; (ii) przygotowała, wraz z państwami członkowskimi, plan prac na rzecz opracowania metod badawczych w tym obszarze; oraz (iii) zdefiniowała szczegółowe cele w zakresie ochrony dzikich owadów zapylających. Komisja stosuje się do tych zaleceń, wzmacniając ocenę ryzyka dla środowiska naturalnego związanego ze stosowaniem środków ochrony roślin, jak wskazano w poprzednim akapicie i do czego zobowiązano się w ramach unijnej strategii „od pola do stołu”.

Stosowanie środków ochrony roślin zawierających substancje czynne z grupy neonikotynoidów oraz ograniczenia i zakazy ich stosowania wzbudziły w ostatnich latach duże zainteresowanie ze względu na wysoką toksyczność tych substancji dla pszczoł⁸⁶. W dniu 29 maja 2018 r. Komisja przyjęła rozporządzenia wykonawcze zmieniające warunki zatwierdzenia dla neonikotynoidów imidachloprydu⁸⁷, klotianidyny⁸⁸ i tiametoksamu⁸⁹, aby zakazać wszelkiego stosowania na

⁸² https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-9-2019-0149_PL.html

⁸³ Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności.

⁸⁴ https://www.efsa.europa.eu/sites/default/files/event/Bee_Guidance_review.pdf

⁸⁵ W tym względzie Komisja weźmie pod uwagę zalecenia Europejskiego Trybunału Obrachunkowego (sprawozdanie specjalne nr 15/2020), <https://www.eca.europa.eu/pl/Pages/DocItem.aspx?did=54200>

⁸⁶ https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/approval_active_substances/approval_renewal/neonicotinoids_en

⁸⁷ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2018/783 z dnia 29 maja 2018 r. zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) nr 540/2011 w odniesieniu do warunków zatwierdzenia substancji czynnej imidachlopryd, Dz.U. L 132 z 30.5.2018, s. 31.

⁸⁸ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2018/784 z dnia 29 maja 2018 r. zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) nr 540/2011 w odniesieniu do warunków zatwierdzenia substancji czynnej klotianidyna, Dz.U. L 132 z 30.5.2018, s. 35.

zewnątrz tych trzech substancji (działanie 7C). W świetle tych ograniczeń wnioskodawcy ubiegający się o odnowienie zatwierdzenia klotianidyny, tiametoksamu i imidachlopyrydu wycofali swoje wnioski. W związku z tym zatwierdzenie tych substancji wygasło odpowiednio w dniach 31 stycznia 2019 r., 30 kwietnia 2019 r. i 1 grudnia 2020 r.

W sprawozdaniu ETO i rezolucji Parlamentu Europejskiego z dnia 18 grudnia 2019 r.⁹⁰ wezwano Komisję do zapewnienia, aby zezwolenia nadzwyczajne dotyczące stosowania neonikotynoidów były rzetelnie uzasadniane. W rozporządzeniu (WE) nr 1107/2009 dopuszcza się udzielenie przez państwa członkowskie zezwoleń nadzwyczajnych dotyczących środków ochrony roślin, w odniesieniu do których nie wydano zezwolenia na ich terytorium, na ograniczony okres oraz w celu ograniczonego i kontrolowanego stosowania, w przypadku gdy niebezpieczeństwu nie można zapobiec za pomocą innych rozsądnych działań. Po wprowadzeniu zakazu stosowania na zewnątrz wspomnianych trzech neonikotynoidów i wygaśnięciu ich zatwierdzeń kilka państw członkowskich wielokrotnie udzielało zezwoleń nadzwyczajnych na ich stosowanie.

W 2018 r. Komisja upoważniła EFSA do sprawdzenia, czy zezwolenia nadzwyczajne przyznawane wielokrotnie w odniesieniu do niektórych upraw były uzasadnione, i w 2020 r. podjęła działania mające na celu zapobiegnięcie nieuzasadnionemu wydawaniu zezwoleń nadzwyczajnych (w przypadku Rumunii⁹¹ i Litwy⁹²). W październiku 2020 r. Komisja przekazała EFSA drugie upoważnienie do przeprowadzenia do września 2021 r. oceny, czy niektóre zezwolenia nadzwyczajne na stosowanie tych substancji w produkcji buraków cukrowych spełniają warunki określone w rozporządzeniu. Na podstawie wyniku tej oceny Komisja może podjąć dalsze działania. Aby dodatkowo zwiększyć przejrzystość, powiadomienia o zezwoleniach nadzwyczajnych wydawanych przez państwa członkowskie są publikowane w unijnej bazie danych dotyczącej pestycydów⁹³.

2.8. Działanie 8: zmniejszenie wpływu inwazyjnych gatunków obcych na owady zapylające

W styczniu 2020 r. Komisja opublikowała wytyczne dotyczące prowadzenia działań zaradczych w odniesieniu do inwazyjnych gatunków obcych, aby zapewnić ochronę dzikich owadów zapylających⁹⁴ (działanie 8A). Wytyczne te są skierowane przede wszystkim do: (i) organów odpowiedzialnych za prowadzenie działań zaradczych w odniesieniu do inwazyjnych gatunków obcych lub zaangażowanych w kształtowanie stosownej polityki; oraz (ii) mieszkańców Europy zainteresowanych monitorowaniem wprowadzania i rozprzestrzeniania się takich gatunków lub zapobieganiem ich wprowadzaniu i rozprzestrzenianiu się. Wytyczne obejmują najważniejsze środki wykrywania, kontrolowania i eliminowania niektórych inwazyjnych gatunków obcych, które mają najbardziej szkodliwy wpływ na rodzime dzikie owady zapylające w Europie. Do tych inwazyjnych gatunków obcych mających szkodliwy wpływ na dzikie owady zapylające

⁸⁹ Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2018/785 z dnia 29 maja 2018 r. zmieniające rozporządzenie wykonawcze (UE) nr 540/2011 w odniesieniu do warunków zatwierdzenia substancji czynnej tiametoksam, Dz.U. L 132 z 30.5.2018, s. 40.

⁹⁰ 2019/2803(RSP), https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2019-0104_PL.html

⁹¹ Dz.U. L 33 z 5.2.2020, s. 16.

⁹² Dz.U. L 33 z 5.2.2020, s. 19.

⁹³ <https://ec.europa.eu/food/plant/pesticides/eu-pesticides-database/ppp/pppeas/screen/home>

⁹⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/IAS+Managers>

należą olbrzymia pszczoła żywiczna, szerszeń azjatycki lub rośliny takie jak rododendron pospolity i nawłóć. Szerszeń azjatycki został wymieniony jako inwazyjny gatunek obcy stwarzający zagrożenie dla Unii zgodnie z rozporządzeniem w sprawie działań zapobiegawczych i zaradczych w odniesieniu do wprowadzania i rozprzestrzeniania inwazyjnych gatunków obcych⁹⁵. W 2019 r. Komisja opracowała wytyczne dotyczące inwazyjnych gatunków obcych, które są gatunkami rodzimymi w części UE, aby zwiększyć świadomość potencjalnego negatywnego wpływu, jaki takie gatunki mogą wywierać poza swoim naturalnym obszarem występowania. Wytyczne te odnoszą się między innymi do hodowlanych podgatunków pszczoły miodnej i trzmiela⁹⁶.

W ramach programu LIFE wspierano projekty związane z odtwarzaniem siedlisk w następstwie rozprzestrzenienia się inwazyjnych gatunków obcych. Kilka projektów miało na celu podnoszenie świadomości lub badanie i kontrolowanie inwazyjnych gatunków obcych mających negatywny wpływ na rodzimą florę, od której są zależne owady zapylające, takich jak rododendron pospolity, trawa pampasowa i niecierpek gruczołowaty⁹⁷.

Zobowiązanie podjęte w ramach unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030 do ograniczenia o 50 % liczby gatunków z czerwonej księgi, zagrożonych inwazyjnymi gatunkami obcymi, również pomoże w dalszym łagodzeniu negatywnego wpływu wywieranego na owady zapylające.

W zbiorze wytycznych dotyczących ochrony owadów zapylających Komisja zawarła stanowcze zalecenia, aby wykorzystywać rodzime gatunki roślin i owadów zapylających oraz bezwzględnie unikać gatunków obcych i inwazyjnych gatunków obcych. Dokumenty te były skierowane do społeczeństwa, organów lokalnych oraz szerokiego spektrum sektorów gospodarczych, w tym sektora rolnego, leśnictwa, architektury krajobrazu i budowlanego⁹⁸ (działanie 8B).

2.9. Działanie 9: zachęcanie do działania przedsiębiorstw i obywateli

W sierpniu 2018 r. za pośrednictwem Platformy Biznes i Różnorodność⁹⁹ Komisja przeprowadziła wstępną analizę działań przedsiębiorstw w zakresie ochrony owadów zapylających. Następnie zleciła opracowanie szczegółowych wytycznych¹⁰⁰ dla 11 sektorów gospodarczych: rolnictwa; produktów rolno-spożywczych i napojów; leśnictwa; ogrodnictwa; pszczelarstwa; handlu detalicznego; architektury krajobrazu; budownictwa; sektora wydobywczego; sektora energetycznego; oraz turystyki (działanie 9A). W wytycznych tych przeprowadzono dalszą analizę dobrych norm prowadzenia działalności. Komisja nieustannie promuje te wytyczne i zachęca przedsiębiorstwa do realizowania działań zorientowanych na wyniki w obszarze ochrony owadów zapylających. Ponadto Komisja nadal wzywa przedsiębiorstwa do przeprowadzania oceny ich wpływu na różnorodność biologiczną i ich zależności od niej¹⁰¹ oraz uwzględniania tych aspektów w procesie podejmowania decyzji,

⁹⁵ Rozporządzenie (UE) nr 1143/2014.

⁹⁶ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/IAS+Managers>

⁹⁷ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/LIFE+programme>

⁹⁸ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Get+involved>

⁹⁹ https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/business/news/news-84_en.htm

¹⁰⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Businesses>

¹⁰¹ <https://ec.europa.eu/environment/biodiversity/business>

w tym poprzez projekty programu LIFE wspierające uprawę sprzyjającą pochłanianiu dwutlenku węgla przez glebę i przyjazną dla owadów zapylających.

Za pomocą kampanii społecznych¹⁰², działań informacyjnych, materiałów edukacyjnych¹⁰³ i wytycznych¹⁰⁴ Komisja stale zwraca się również do społeczeństwa, zachęcając do prowadzenia działań na rzecz ochrony owadów zapylających (działanie 9C). Główną platformą służącą do tych celów jest internetowy portal informacyjny Komisji „EU Pollinator Information Hive”¹⁰⁵. Portal ten, opracowany w ramach działania 3A, ułatwia dostęp do informacji i angażuje społeczeństwo oraz inne zainteresowane strony. Podejście oparte na informowaniu społeczeństwa służy położeniu nacisku na różnorodność owadów zapylających i ich znaczenie dla człowieka oraz zachęcaniu wszystkich do podjęcia działań na rzecz ochrony tych owadów. Owady zapylające są jednym z najbardziej popularnych tematów przyrodniczych wśród Europejczyków i łatwo jest przekazywać o nich informacje. Z tego powodu Komisja wykorzystuje komunikaty dotyczące owadów zapylających do informowania o działaniach UE na rzecz ogólniejszych kwestii związanych z różnorodnością biologiczną i środowiskiem w ramach Europejskiego Zielonego Ładu.

Komisja wspiera rolę społeczeństwa w pozyskiwaniu wiedzy na potrzeby działań politycznych. W lipcu 2020 r. opublikowała ona sprawozdanie na temat najlepszych praktyk w obszarze nauki obywatelskiej w odniesieniu do monitoringu środowiska¹⁰⁶, w tym nauki obywatelskiej dotyczącej owadów zapylających (monitorowanie motyli). Poprzez wdrożenie projektu pilotażowego Parlamentu Europejskiego o nazwie ABLE¹⁰⁷ Komisja wsparła uruchomienie europejskiego systemu monitorowania motyli w 10 państwach członkowskich. Nauka obywatelska ma być również integralnym elementem przyszłego unijnego systemu monitorowania owadów zapylających oraz systemu monitoringu środowiska w zakresie stosowania pestycydów prowadzonego na podstawie obserwacji pszczół miodnych, opracowanego w ramach działania 1. Dzięki projektowi STING¹⁰⁸ w 2021 r. Komisja będzie intensyfikować działania na rzecz angażowania społeczeństwa w tematykę owadów zapylających, w szczególności w kontekście bezpieczeństwa żywnościowego.

Europejski Korpus Solidarności (działanie 9C) wspiera projekty angażujące osoby młode w różnych dziedzinach związanych z polityką solidarności, w tym w obszarze ochrony środowiska i przyrody. Obecnie realizowanych jest kilka projektów poświęconych owadom zapylającym. Niektóre z nich, takie jak projekt *Wild Bee Pollinator Conservation* lub projekt *Solidarity Bees*, koncentrują się na działaniach informacyjnych i zwiększaniu świadomości. Innym przykładem jest projekt wsparcia ekosystemu przyczyniający się do tworzenia siedlisk odpowiednich dla dzikich owadów zapylających i innych owadów¹⁰⁹.

¹⁰² <https://wikis.ec.europa.eu/pages/viewpage.action?pageId=23462237>

¹⁰³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Educational+materials>

¹⁰⁴ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Citizens>

¹⁰⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/EU+Pollinator+Information+Hive>

¹⁰⁶ SWD(2020) 149 final.

¹⁰⁷ <https://butterfly-monitoring.net/able>

¹⁰⁸ STING (*Science and Technology for Pollinating Insects* [Nauka i technologia na rzecz owadów zapylających]) to projekt realizowany przez Wspólne Centrum Badawcze Komisji,

https://ec.europa.eu/jrc/sites/jrcsh/files/adopted_jrc_2019-20_wp_europa_v2.pdf

¹⁰⁹ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Education+and+youth>

W ramach programu Erasmus+ sfinansowano projekty ukierunkowane na zwiększanie świadomości wśród uczniów, dające im możliwość uczenia się o owadach zapylających. Projekty te polegały na angażowaniu uczniów w takie działania jak monitorowanie owadów zapylających w terenie, co pozwoliło młodzieży poznać wymagania siedliskowe owadów zapylających i zagrożenia, na jakie są one narażone¹¹⁰.

Komisja wspiera obywateli jako konsumentów. Wybory konsumenckie mogą mieć znaczący wpływ na dzikie owady zapylające. Oznakowanie ekologiczne UE¹¹¹ jest jednym z narzędzi, które mogą złagodzić negatywne skutki wyborów dokonywanych przez konsumentów, na przykład w przypadku produktów ogrodniczych, które mają wpływ na owady zapylające (działanie 9B). Aktualnie Komisja koncentruje się raczej na maksymalizacji skuteczności obecnego portfela produktów posiadających oznakowanie ekologiczne niż na opracowywaniu nowych kryteriów oznakowania ekologicznego UE. Właśnie rozpoczęła ona przegląd kryteriów oznakowania ekologicznego UE dla „podłoży uprawowych, polepszaczy gleby i ściółki ogrodniczej” i zamierza zapewnić, aby zmienione kryteria uwzględniały potrzebę ochrony owadów zapylających. Na przykład kryteria mogłyby obejmować środki gwarantujące, aby gleba używana do uprawy roślin doniczkowych i produktów ogrodniczych nie była pozyskiwana z siedlisk owadów zapylających lub aby wydobywanie minerałów nie powodowało degradacji siedlisk owadów zapylających. W sektorze spożywczym w ramach projektu Food & Biodiversity programu LIFE zbadano kwestię ochrony owadów zapewnianej za pośrednictwem norm i oznakowań dotyczących żywności oraz opracowano przewodnik dla osób odpowiedzialnych za zarządzanie jakością, produktami i zamówieniami publicznymi¹¹².

2.10. Działanie 10: propagowanie strategii i współpracy w zakresie owadów zapylających na wszystkich poziomach

Komisja zachęca organy krajowe, regionalne i lokalne do opracowania strategii w zakresie owadów zapylających. Aby ułatwić ten proces, Komisja opracowała szablony¹¹³ takich strategii, które mogą być dostosowane do specyficznych potrzeb na danym terytorium (działanie 10A).

Oprócz organizowania wydarzeń i warsztatów *ad hoc* Komisja ułatwiała współpracę zainteresowanych stron w zakresie ochrony owadów zapylających za pomocą europejskiego partnerstwa innowacyjnego na rzecz wydajnego i zrównoważonego rolnictwa¹¹⁴, programów Interreg¹¹⁵ oraz agendy miejskiej dla UE¹¹⁶ (działanie 10B). Programy Interreg były szczególnie pomocne we wspieraniu współpracy w drodze wspólnych działań i wymiany doświadczeń w zakresie strategii politycznych między krajowymi, regionalnymi i lokalnymi podmiotami z różnych państw członkowskich. Komisja nadal ułatwia również kontakty między władzami krajowymi, lokalnymi i władzami niższego szczebla a ich odpowiednikami w innych częściach UE. W ramach europejskiego partnerstwa innowacyjnego na rzecz wydajnego

¹¹⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Education+and+youth>

¹¹¹ <https://ec.europa.eu/environment/ecolabel/>

¹¹² <https://www.business-biodiversity.eu/en/publications/easy-guide--insect-protection>

¹¹³ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Public+authorities>

¹¹⁴ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/european-innovation-partnership-agricultural>

¹¹⁵ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/Regions>

¹¹⁶ https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/sul-nbs_finalactionplan_2018.pdf

i zrównoważonego rolnictwa utworzono lokalne grupy operacyjne^{117,118} ds. innowacyjnego, przyjaznego dla owadów zapylających prowadzenia gospodarstw rolnych.

W październiku 2020 r. w ramach programu partnerstwa na rzecz środowiska w perspektywie przystąpienia do UE¹¹⁹ zorganizowano regionalne warsztaty internetowe¹²⁰ dotyczące inwazyjnych gatunków obcych i inicjatywy UE na rzecz owadów zapylających dla uczestników z Albanii, Bośni i Hercegowiny, Czarnogóry, Serbii, Macedonii Północnej, Kosowa i Turcji (działanie 10C). Warsztaty otrzymały wsparcie w ramach instrumentu przedakcesyjnego, a jednym z ich celów było promowanie wymiany doświadczeń w zakresie wyznaczania celów strategicznych oraz wdrażania działań mających zapobiegać spadkowi liczebności owadów zapylających w UE i przyczyniać się do globalnych starań na rzecz ich ochrony.

W swoich działaniach prowadzonych poza UE Komisja uwzględniła również szczególne wsparcie w realizacji zarówno celów inicjatywy UE na rzecz owadów zapylających, jak i planu działania na lata 2018–2030 w ramach drugiej Międzynarodowej Inicjatywy na rzecz Owadów Zapylających (działanie 10C). Na przykład Komisja wspierała projekt UE i FAO z 2019 r., który przyczynia się do wykonywania umów wielostronnych przez państwa Afryki, Karaibów i Pacyfiku¹²¹. Celem tego projektu jest promowanie praktyk rolniczych sprzyjających ekosystemom, w tym zachowanie siedlisk przyrodniczych dzikich owadów zapylających oraz łagodzenie zagrożeń wynikających ze stosowania pestycydów. Ogólnoświatowe seminarium na temat zaostreżenia i egzekwowania przepisów dotyczących pestycydów w celu ochrony owadów zapylających zostanie zorganizowane dla organów regulacyjnych zajmujących się pestycydami, aby mogły one budować swoje zdolności w zakresie opracowywania i egzekwowania przepisów dotyczących pestycydów i służących ochronie owadów zapylających¹²².

W listopadzie 2018 r. UE przyłączyła się do „Koalicji woli na rzecz owadów zapylających”¹²³ podczas 14. posiedzenia Konferencji Stron Konwencji o różnorodności biologicznej (działanie 10D). Od tego czasu Komisja wspiera cele koalicji, dzieląc się z innymi państwami wiedzą i doświadczeniem w zakresie realizacji działań UE na rzecz owadów zapylających.

W ramach przygotowywania i wdrażania globalnych ram różnorodności biologicznej na okres po 2020 roku¹²⁴ UE zachęca swoich partnerów międzynarodowych do zwiększenia ochrony owadów zapylających i docenienia realizowanych przez nie usług ekosystemowych.

3. PODSUMOWANIE

Niniejszy przegląd wykazał, że poczyniono znaczne postępy we wdrażaniu działań przewidzianych w inicjatywie. Inicjatywa dostarczyła nadrzędnych ram dla działań UE na rzecz owadów zapylających w różnych politykach sektorowych. Z powodzeniem rozpoczęto działania mające na celu opracowanie podstawowych czynników umożliwiających realizację polityki

¹¹⁷ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/find-connect/projects/protecting-farmland-pollinators>

¹¹⁸ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/find-connect/projects/pasture-pollinators>

¹¹⁹ <https://eppanetwork.eu/project>

¹²⁰ <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/International+action>

¹²¹ <https://ec.europa.eu/international-partnerships/news/eu-provides-extra-eu9-million-support-faos-work-promoting-nature-friendly-agricultural-en>

¹²² <https://wikis.ec.europa.eu/display/EUPKH/International+action>

¹²³ <https://promotepollinators.org/about/history>

¹²⁴ <https://www.cbd.int/conferences/post2020>

i osiągnięto znaczące postępy. Czynniki te obejmują systemy monitorowania gatunków owadów zapylających i czynników wpływających na spadek ich liczebności. Inicjatywa powinna być także wspierana przez system informacji o owadach zapylających oraz odpowiednio dostosowane inicjatywy badawcze.

Ogólnie rzecz biorąc, inicjatywa pozostaje właściwym narzędziem polityki, które pozwala UE, państwom członkowskim i zainteresowanym stronom przeciwdziałać spadkowi liczebności owadów zapylających. Nadal istnieją jednak poważne wyzwania związane z eliminowaniem czynników wpływających na spadek ich liczebności. Konieczne będzie wzmożenie starań, w szczególności na rzecz powstrzymania utraty siedlisk na obszarach rolniczych oraz zniwelowania wpływu stosowania pestycydów. Inne wyzwania, którym wciąż należy sprostać, obejmują przeciwdziałanie zagrożeniom dla owadów zapylających, które nie są bezpośrednio uwzględnione w inicjatywie, takim jak zmiana klimatu i substancje zanieczyszczające środowisko inne niż pestycydy.

Postępy w realizacji długoterminowych celów określonych w inicjatywie zostaną znacznie zwielokrotnione dzięki unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności, unijnej strategii „od pola do stołu” oraz unijnemu planowi działania na rzecz eliminacji zanieczyszczeń, w szczególności za pośrednictwem zobowiązań do rozszerzenia obszarów chronionych i odtworzenia ekosystemów. Ponadto szczególne znaczenie ma promowanie podejść agroekologicznych takich jak rolnictwo ekologiczne; odtworzenie na gruntach rolnych elementów krajobrazu o wysokiej różnorodności oraz zmniejszenie wpływu stosowania pestycydów i innych substancji zanieczyszczających środowisko, szkodliwych dla owadów zapylających.

W ramach kolejnego etapu realizacji inicjatywy Komisja będzie ściśle współpracować z państwami członkowskimi. W związku z tym Komisja z zadowoleniem przyjmuje konkluzje Rady¹²⁵ w sprawie sprawozdania ETO, w szczególności dotyczące potrzeby zapewnienia odpowiedniego wykorzystania zasobów, ustanowienia ogólnounijnych ram zarządzania i monitorowania w odniesieniu do owadów zapylających oraz lepszego uwzględnienia potrzeb owadów zapylających we wspólnej polityce rolnej i w ramach prawnych w zakresie pestycydów.

W drugiej połowie 2021 r. Komisja rozpocznie konsultacje mające na celu uzyskanie opinii i bardziej wyczerpujących dowodów, spostrzeżeń i doświadczeń od zainteresowanych stron i ogółu społeczeństwa na temat wdrażania istniejących ram działania. Informacje te będą źródłem istotnych wskazówek, jak udoskonalić te ramy i zidentyfikować dalsze działania i zasoby, które byłyby potrzebne do pełnej realizacji długoterminowych celów inicjatywy.

Następnie Komisja przeprowadzi przegląd inicjatywy, biorąc pod uwagę informacje zwrotne otrzymane dotychczas od innych instytucji i zainteresowanych stron, jak również wyniki konsultacji.

¹²⁵ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14168-2020-INIT/pl/pdf>